

Nr 152

Av herr Munktell m. fl., om inrättande vid Uppsala universitet av
en personlig professur i allmän och jämförande etno-
grafi för docenten R. S. Lagercrantz.

(Lika lydande med motion nr 115 i Första kammaren)

Uppsala universitet har sedan 1956 bland sina anslagsäskanden uppfört en professur i allmän och jämförande etnografi med docenten Sture Lagercrantz såsom förste innehavare. Kanslern för rikets universitet har tillstyrkt professurens inrättande, men proposition i ärendet har icke framlagts för riksdagen. Lagercrantz innehar för närvarande en tjänst som biträdande lärare men kan enligt gällande bestämmelser icke erhålla förlängt förordnande å nämnda tjänst efter den 1 juli 1962. Om han icke beredes en fastare ställning vid universitetet, nödgas han övergå i utländsk tjänst eller nedlägga sin med stor framgång bedrivna vetenskapliga verksamhet för att söka sin utkomst på annat område. För att närmare klargöra situationen vilja vi anföra följande.

Sedan Lagercrantz, som är född 1910, år 1944 förordnats till docent i allmän och jämförande etnografi vid Uppsala universitet, har regelbunden undervisning meddelats i detta, vid universitetet dittills icke företrädda ämne. Genom beslut den 2 mars 1951 föreskrev Kungl. Maj:t, att ämnet skulle vara examensämne inom filosofiska fakulteten, så länge Lagercrantz vore villig och oförhindrad att förrätta examination i ämnet. Redan från år 1948 hade emellertid ämnet, efter dispens i varje särskilt fall, medtagits i examen.

År 1953 hemställde humanistiska sektionen och större konsistoriet, att en preceptorsbefattning måtte inrättas i ämnet, varvid professorerna H. S. Nyberg, D. Strömbäck, T. Säve-Söderbergh och Å. Campbell framhöllo i hudsak följande.

»Antalet examinander i berörda ämne för filosofie kandidatexamen och filosofisk ämbetsexamen har år 1952 uppgått till 39, av vilka fyra erhållit högsta betyg. Under tiden för meddelande av undervisning i Uppsala i ämnet har två doktorsavhandlingar ventilerats, av vilka den ena lett till docentur. Två doktorsavhandlingar föreligger för närvarande färdiga. Två licentiatavhandlingar är under utarbetande. Den allmänna och jämförande etnografien har under docenten Lagercrantz' ledning vunnit en allt större betydelse vid universitetet icke blott som självständig vetenskap utan även

som stödvetenskap åt religionshistorien och som ett värdefullt komplement till folkloristiken och den sociologiska vetenskapen. Ämnet, som nu är väl inarbetat i Uppsala, har emellertid icke företrädesrätt till en e.o. docentbefattning. Lagercrantz innehar nu en av sektionens 'fria' docentbefattningar; tiden för hans innehav av densamma utgår vid slutet av år 1953 och kan icke förnyas. Om universitetet icke kan bereda honom en fastare anställning efter denna tid, kan det med visshet icke vidare påräkna hans arbetskraft och måste sålunda se sig nödsakat att avvisa de studenter, som redan påbörjat sina studier i ämnet.»

Kanslern anförde med anledning härav följande.

»För egen del får jag i förevarande sammanhang erinra om att professorn och föreståndaren för statens etnografiska museum K. G. Lindblom för närvarande tjänstgör som lärare i allmän och jämförande etnografi vid Stockholms högskola mot ett årligt arvode av 2 400 kronor. Lindblom avgår emellertid med pension den 1 juli 1954. Huru undervisningen och examinationen i berörda ämne därefter skall ordnas vid högskolan är oklart. Vederbörande myndigheter vid högskolan har för nästa budgetår för ändamålet hemställt om anvisande av ett särskilt kursanslag av 5 000 kronor.

Icke minst till följd av nyssnämnda förhållanden synes mig i och för sig starka skäl tala för att den begärda preceptorsbefattningen i Uppsala kommer till stånd. Med hänsyn emellertid till nu rådande ekonomiska läge anser jag mig likväl böra ifrågasätta, att härmed får något anstå och att i stället såsom ett provisorium inrättas en biträdande lärarbefattning. Genom en dylik anordning skulle Lagercrantz alltjämt kunna knytas till universitetet och undervisningen och examinationen i allmän och jämförande etnografi upprätthållas på sätt hittills ägt rum. Jag hemställer alltså om inrättandet från och med nästa budgetår av sistnämnda tjänst.»

Från och med budgetåret 1954/55 inrättades därefter den tjänst som biträdande lärare i allmän och jämförande etnografi som alltsedan dess innehafts av Lagercrantz.

Under hans ledning har ett stort antal studenter studerat ämnet, och Lagercrantz har, ehuru han icke haft säte och stämma i fakulteten, i verkligheten utfört alla en professors åligganden.

Sedan 1948 ha nedanstående antal personer undergått tentamen i ämnet allmän och jämförande etnografi, nämligen:

Ett betyg (B eller Ba)	313
Två betyg (AB eller a)	12
Tre betyg (A)	32
Licentiatbetyg	9
Disputation	7

Summa 373

Undervisnings- och tentamensbördan är sålunda mycket omfattande och blir årligen alltmer betungande. Elevernas antal överstiger vida uppställda prognoser, vilket i och för sig redan till fyllest motiverar kravet på en särskild professur. För närvarande finnes sålunda ej mindre än 15 licentiander och doktorander, av vilka huvudparten skulle tvingas avbryta sina nu så lovande studier därest Lagercrantz måste uppgiva sin verksamhet vid universitetet. Enär huvudparten av dessa elever på högstadiet bedriver studier i afrikanistik och någon annan kompetent lärare än Lagercrantz inom detta område över huvud ej finnes inom Skandinavien, framgår att läget för eleverna bleve katastrofalt och att alla de medel som dessa erhållit i form av stipendier och andra anslag i realiteten vore bortkastade, om Lagercrantz tvingades upphöra med sin verksamhet. För närvarande är Lagercrantz anställd för ett år åt gången, vilket givetvis inte inger vare sig honom eller hans elever någon känsla av trygghet och avsevärt hindrar en målmedveten planering av såväl undervisning som vetenskaplig forskning. Att ett sådant sakernas tillstånd är outhärdligt för studenterna behöver inte särskilt framhållas. Det är även besvärande för Lagercrantz, som erhållit betydande anslag för fullgörandet av för afrikanistiken väsentliga forskningsuppgifter. Även dessa anslag förfalla till ingen nytta, om Lagercrantz inte kan beviljas arbetslugn under ekonomiskt betryggande former. Det behöver knappast nämnas att man inom den internationella afrikanistiken fäster de största förhoppningar vid att Lagercrantz skall kunna fullfölja sina uppgifter. För hans starka internationella position talar även det förhållandet att han såsom den ende kompetente forskaren nu anmodats att skriva avsnitten om nedre Kongos och Katangas kulturhistoria i den internationella Afrika-handbok som för närvarande är under utarbetande. I samband härmed föreligga också vissa planer att närmare knyta hans verksamhet till något utländskt universitet.

I dagens läge är Lagercrantz tvivelsutan en av sin vetenskaps absolut främsta företrädare, och hans verksamhet, som bl. a. tagit sig uttryck i den av honom startade och utgivna vetenskapliga skriftserien *Studia Ethnographica Upsaliensia*, anses allmänt i fackkretsar såsom föredömlig. Ovan nämnda skriftserie torde för närvarande sakna motsvarighet. För Uppsala universitet är det därför i hög grad angeläget att kunna införliva Lagercrantz, som visat sig vara en så utomordentlig tillgång för undervisning och forskning, bland sina ordinarie lärare.

Det behöver inte särskilt framhållas att den forskning som bedrivits under Lagercrantz' ledning vid universitetet under snart 20 år givit synnerligen värdefulla resultat och tilldragit sig allmän internationell uppmärksamhet. Genom hans arbete har den moderna svenska etnografien kommit att intaga en mycket markant ställning inom den jämförande kulturforskningen. Det vore mycket beklagligt om denna så enastående utveckling skulle behöva avbrytas. I dagens läge torde kändedomen om Afrikas kulturella

bakgrund, Lagercrantz' speciella forskningsområde, vara av mycket stor betydelse för en djupare förståelse av de dagsaktuella problemen. För morgondagens mellanfolkliga samförstånd är etnografien, dvs. vetenskapen om de främmande folkens kultur och tankevärld, av hart när oöverskådlig räckvidd. På sin tid var etnografien ett av de koloniägande stormakternas bästa medel för utnyttjande av de färgade folkens tillgångar. För närvarande är det väsentligare att nå samförstånd och förtroendefullt samarbete raser och folk emellan. Detta måste byggas på respekt för och kunskap om andras kulturella egenart, och denna vinnes främst genom etnografien.

Lagercrantz' mycket omfattande vetenskapliga produktion har vid olika tillfällen bedömts av tillkallade sakkunniga, som t. ex. de kända afrikanisterna Hermann Baumann, Vinigi Crottenelli och Martin Gusinde, vilka givit den de amplaste vitsord. Så t. ex. har Lagercrantz bedömts vara den främste kännaren av neger-Afrikas etnografi över huvud taget.

Med den utveckling ämnet tagit vid universitetet är det i hög grad påkallat att nu giva det en fast ställning bland historisk-filosofiska sektionens ämnen. Denna ståndpunkt har också universitetsutredningen intagit i sitt betänkande V (se SOU 1958: 32, sid. 94): »Den av utredningen föreslagna likställigheten mellan olika universitet och högskolor innebär inte, att utredningen anser att varje ämne eller specialitet måste vara företrätt vid varje universitet. En viss differentiering och specialisering av mera exklusiva ämnen är, enligt utredningens mening, önskvärd. Men då ett ämne av denna speciella typ — såsom fallet är t. ex. beträffande allmän och jämförande etnografi vid Uppsala universitet — är ett självständigt ämne med en omfattande undervisning på högstadiet och då det inte kan föreligga någon tvekan om dess framtid inom den akademiska organisationen, bör det enligt utredningens mening även representeras av en professur.»

Sedan den biträdande lärartjänst som Lagercrantz innehar inrättades har denna kategori lärartjänster fått en delvis ny karaktär, och Lagercrantz kan såsom ovan nämnts enligt gällande bestämmelser icke erhålla förlängt förordnande å nämnda tjänst efter den 1 juli 1962. Lagercrantz skulle sålunda bli tvungen att lämna denna tjänst och ledningen för det ämne vars förste företrädare han varit under snart två årtionden.

Vid 1961 års riksdag väcktes två likalydande motioner, I: 219 och II: 299, angående inrättande vid Uppsala universitet av en personlig professur för Lagercrantz fr. o. m. den 1 juli 1961. Beträffande dessa motioner anförde statsutskottet i sitt utlåtande 1961: 57 följande: »Utskottet har funnit starka skäl, inte minst betydelsen av ökade kunskaper om utvecklingsländernas folk och förhållanden, tala för att en professur för Lagercrantz bör komma till stånd. Utskottet, som likväl inte ansett sig böra biträda det i motionerna framförda yrkandet, förutsätter emellertid att Kungl. Maj:t

helst för 1962 års riksdag framlägger förslag i ämnet. För att Lagercrantz även under nästa budgetår skall kunna bibehållas vid universitetet såsom lärare och examinator förutsätter utskottet, att Kungl. Maj:t genom dispens från härför gällande regler förlänger Lagercrantz' förordnande som biträdande lärare.» (s. 11)

Under hänvisning till vad som ovan anförts hemställa vi,
att riksdagen måtte besluta om inrättande vid universitetet i Uppsala av en personlig professur i allmän och jämförande etnografi för docenten Ruben Sture Lagercrantz från och med den 1 juli 1962.

Stockholm den 25 januari 1962

Henrik Munktell

S. G. W. Wahlund

Erik Tobé

John Lundberg

Erik Grebäck